

VREME

Copyright © NP Vreme, Beograd

Upotreba materijala iz ovog fajla u bilo koje svrhe osim za
ličnu arhivu dozvoljena je samo uz pisano odobrenje NP Vreme

PDF IZDANJE RAZVILI: Saša Marković i Ivan Hrašovec

OBRADA: Marjana Hrašovec

O Dunavu se može govoriti na različite načine – u geografskom, političkom, ekonomskom, saobraćajnom, privrednom, istorijskom, ekološkom, ali i u kulturnom smislu. “Vreme” je serijom tekstova u nekoliko nastavaka pokušalo da načini svojevrsno kulturno mapiranje Dunava na njegovom toku kroz Srbiju i ukaže na kulturno-istorijske slojeve koji su se u poslednjih osam i po hiljada godina taložili na njegovim obalama. Nadamo se da su ovi tekstovi pomogli boljem razumevanju kako bogate kulturne tradicije čiji smo baštinici tako i našeg današnjeg mesta na kulturnoj mapi Evrope. U četvrtom, i poslednjem delu feljtona, donosimo kratak vodič za putovanje Dunavom kroz Srbiju, i pregled mesta, rezervata prirode, nacionalnih parkova, turističkih, istorijskih i kulturnih znamenitosti koji se nalaze na njegovim obalama.

podlistak nedeljnika

VREME

Dunav i Golubačka tvrđava

VODIČ NIZ DUNAV

Dunavske male i velike istorije

Pre nego što uđe u Srbiju, Dunav je već prošao kroz Nemačku, Austriju, Slovačku i Mađarsku. Posle Srbije predstoji mu još nešto manje od 900 kilometara kroz Rumuniju, Bugarsku, Moldaviju i Ukrajinu. Geografski, Srbija mu nekako dođe "na pola puta": od ukupno 2888 kilometara, u našu zemlju ulazi na 1433. kilometru. Tokom 588 kilometara, koliko teče kroz Srbiju, Dunav je reka krajnosti: od mirne i ravničarske do reke koja se bori sa klisurama; od reke nad čijim rukavcima uživaju ptice do reke pored koje su ginule hiljade ljudi; od mesta razvoja neolitske kulture do mesta na kojem su te i mnoge druge kulture propadale.

Čitave male i velike istorije smeštene su od Bezdana na severu do Radujevca na jugoistoku...

FOTOGRAFIJE: JOVAN ERAKOVIĆ

Gornje Podunavlje

BEZDANA

Prvo veće naselje na toku Dunava kroz Srbiju dobio je naziv po jednom dunavskom viru. U dubini, uz obalu, postoji vrtlog “bez-dno”, gde dubina reke dostiže 30 do 40 metara. Okolina Bezdana poznata je po velikom broju čardi – u poslednje vreme pra-

vih pansiona, kao i po vikend naseljima Baračka i Kendija. Nekada, međutim, pažnju je pre svega privlačio muzej Batinske bitke, koja je vođena u novembru 1944. i u kojoj je poginulo približno 40.000 ruskih i jugoslovenskih vojnika. Spomenik posvećen bici nalazi se na hrvatskoj strani reke, tačno “preko puta”, dok je na srpskoj izgrađen muzej.

REZERVAT

Kompleks ritskih šuma koji čini Regionalni park Gornje Podunavlje počinje kod Bezdana i Koluta, a prostire se preko teritorije Bačkog Monoštor, Apatina i Sente. Ovi pojedinačni rezervati stavljeni su pod posebnu zaštitu kao prirodna celina 1982. godine. Na suprotnoj strani Dunava, u Hrvatskoj, nalazi se takođe zaštićeni prirodni rezervat Kopački rit.

U ovom području nastanjeno je više od 230 vrsta pti-

ca, što je više od 70 odsto svih vrsta koje žive u Srbiji. Mnoge od ovih ptica spadaju u ugrožene vrste, što se posebno odnosi na crnu rodu i orla belorepana. Pored ptica, ovde je zastupljeno više od pedeset vrsta ribe, ali i različita divljač. Vegetacija Gornjeg Podunavlja raznovrsna je – od močvara do šuma hrasta

lužnjaka, bele vrbe, crne johe, brešta i jasena.

AJFELOVA BRANA

Nedaleko od vikend-naselja Baračka, na ušću Velikog bačkog kanala u Dunav, nalazi se stara brana-ustava za regulaciju nivoa vode, koja je konstruisana u birou Gustava Ajfela. Izgrađena je 1856. i smatra se jednom od prvih betonskih ustava u Evropi. Od 1975. godine nalazi se izvan upotrebe i zaštićena je kao spomenik kulture.

VELIKI BAČKI KANAL

Kod Bezdana počinje kanal koji povezuje Dunav i Tisu. Građen je od 1793. do 1801, a u to vreme predstavljao je najskuplji privredni objekat austrijske carevine i najveći graditeljski poduhvat u Evropi. Kanal je dugačak 118 kilometara, korito mu je na dnu široko 17 metara, na površini od 23 do 25 metara, a tvrdi se kako je količina iskopanog materijala bila ravna količini zemlje iskopane prilikom izgradnje Sueckog kanala. Kanal skraćuje put od Bezdana od Bečeja za čitavih 200 km, a koristi se za vodosnabdevanje Bačke u vreme suše.

Zbog intenzivnog višegodišnjeg zagađivanja, posebno u Vrbasu, Kuli i Crvenki, Kanal je svrstan u prvu kategoriju zagađenih vodotokova u Evropi. Stručnjaci smatraju da je neophodno da se iz korita eliminiše više od 400.000 kubnih metara toksičnog mulja. Zanimljivo je ipak da prvi zapisi o zagađenju Kanala potiču iz oktobra 1936, kada je u “Srbobranskom glasniku” objavljeno da se građani bune što tokom prerade šećera u Vrbasu i Crvenki dolazi do pomora ribe. Danas, samo u Vrbasu ispušta se više zagađene vode nego u Novom Sadu i tek nešto manje nego u Beogradu.

MONOŠTORSKI RIT

Nasipom pored Dunava, ka selima Bački Monoštor i Kupusina, dolazi se do Monoštorskog rita – posebno zaštićenog dela parka “Gornje Podunavlje” i ujedno predela koji se smatra najmanje “ukroćenim” delom dunavskog priobalja u Srbiji. Čitava krda jelena i košuta upravo ovim putem prelaze nasip idući na pojilo, a pored njih mogu se videti divlje svinje, čaplje i rode. U ritu postoje ostaci starih, samoniklih šuma crne i bele topole, vrbe, brešta, jasena i hrasta.

Inače, i okolina Bačkog Monoštor poznata je po vikend-naseljima i čardama u kojima se jede čuveni riblji paprikaš.

MIRNI DUNAV

Dunav je na današnjoj teritoriji Vojvodine nekada imao drugačiji tok – u delu oko Bačkog Monoštor i Kupusine, tekao je istočnije, pa su ova dva sela bila na njegovoj obali. Međutim, na mestu njegovog starog toka ostali su kanal nazvan Mirni Dunav i bara Hermina, duboka više od 30 metara. Na uzvišenju iznad bare postoji neuređeni arheološki lokalitet s ostacima antičkih figurina i tragovima rimskog šanca koji je vodio do Novog Sada.

Stari tok Dunava, današnji Mirni Dunav, bio je granica između Rimskog carstva (na zapadu) i Sarmatskog kraljevstva (na istoku).

APATIN

Gradić poznat pre svega po Apatinskoj pivari (i “Jelen” pivu), posetiocima može da ponudi i mnoge druge sadržaje: vrhunski riblji paprikaš u obližnjim čardama, novoizgrađene ugostiteljske objekte, uređena šetališta i plaže. Četiri kilometra od Apatina nalazi se banja Junaković, izgrađena 1983, čija je termalna voda izuzetno lekovita. Prvi termalni izvori otvoreni su još 1913, a posle temeljne analize vode 1927. utvrđeno je da apatinski izvori spadaju u red izvora poput Karlovih Vari u Češkoj, mađarske banji Harkanj ili hrvatskog Lipika.

DUNAV-TISA-DUNAV

Izgrađen posle Drugog svetskog rata, Kanal DTD i danas važi za jedan od najvećih veštačkih hidrosistema u Evropi. Veliki bački kanal, kanal Stapar–Novi Sad i napajajući kanal Bezdán–Baja sastavni su deo ovog sistema.

Ukupna dužina Kanala je 929 km, a na njemu se nalazi 30 ustava, 17 prevodnica za brodove, 14 luka za utovar i istovar robe i 180 mostova. Tu je takođe i više od 20 hektara veštačkih ribnjaka. Zahvaljujući Kanalu Dunav–Tisa–Dunav, omogućeno je sušenje-odvodnjavanje 700.000 hektara i navodnjavanje 50.000 hektara plodnog zemljišta.

Inače, sistem kanala između Dunava i Tise proteže se na ukupno 12.700 kvadratnih kilometara.

BAČ

Mesto po kojem je čitava Bačka dobila ime postoji još od rimskog doba. Iskopine pokazuju da je na tom mestu bila veća rimska naseobina stradala u napadima Varvara. Prvi pisani trag potiče iz perioda cara Justinijana, koji ga pominje u jednom svom pismu iz 535. godine. Tokom istorije Bač je bio pod vlašću Avara, ugarskih vladara i Turaka, a u XIII veku razorili su ga Mongoli.

Najveća znamenitost ovog mesta je Bačka tvrđava, koju je u XIV veku podigao ugarski kralj Robert Anžuski, a koja pripada tipu “vodenog grada” – utvrđenja za odbranu u močvarnim, ravnim predelima. U vreme Rakocijeve bune (1703–1711) tvrđava je delimično

no spaljena, razrušena i napuštena. Pored tvrđave, najvažnija građevina u Baču je franjevački samostan izgrađen 1169. U početku, to nije bio manastir reda franjevaca, već viteško-monaškog reda templara, koji su ga, kako se pretpostavlja, podigli tokom svojih krstaških pohoda na istok. U XIV veku pripao je franjevcima, ali su ga kasnije Turci delimično porušili i toranj pretvorili u minaret. Današnje arhitektonsko šarenilo nastalo je zbog toga što je manastir više puta spaljivan, rušen i obnavljan. (Opširnije o Bačkoj tvrđavi videti u drugom nastavku ovog feljtona.)

BOĐANI

U regionu Bača nalazi se manastir Bođani. Prvobitnu zgradu podigao je u XV veku izvesni Bogdan, u znak zahvalnosti što je na obližnjem izvoru izlečio oči. Tu građevinu srušili su Turci, ponovo je bio sagrađen, a zatim opet spaljen u vreme Rakocijeve bune. Četvrto i sada postojeće zdanje podignuto je u XVIII veku i smatra se jednim od najlepših manastira: pored živopisa koji je potpisao čuveni slikar

tog doba Kristfor Žefarović, tu je i muzej s mnogim umetničkim i istorijskim značajnim slikama, crkvenim posudama, štamparskom presom, predmetima donetim na čuvanje iz manastira Manasija. Bođani se nalaze u dvorištu prepunom zelenila, a manastir poseduje i nekoliko hektara šume i voćnjaka.

KARAĐORĐEVO

Između Bačkog Novog Sela i Bačke Palanke, nalazi se Karađorđevo – od 1997. mesto sa statusom specijalnog rezervata prirode, tokom sedamdesetih jedno od omiljenih lovišta Josipa Broza Tita, a u međuvremenu mesto u kojem su se 1991. sastali Franjo Tuđman i Slobodan Milošević.

Ustanova “Karađorđevo” osnovana je 1885. kao imanje Austro-Ugarske carevine, odnosno uzgajalište konja jedne mađarske ergele. U to vreme, u Karađorđevu je bilo i po 800 konja. Blago talasasta ravnic, obilje divljači i šume hrasta, jasena i bresta privukle su Tita, pa je još 1957. tu izgrađena Vila za odmor, oko koje je zasađeno drveće iz bratskih država, uređena su lovišta, a jezera su obogaćena ribom i nastanjena različitim vrstama ptica. U ranim sedamdesetim nikla je i nova rezidencija, s kongresnom salom, bazenima s termalnom vodom, teretanom, trim kabinetima, apartmanima, frizerskim salonom, vinskiim podrumom, vetrenjačom, tzv. mongolskom kućom, heliodromom, sopstvenom fabrikom vode. Ovaj kompleks i dalje je u vlasništvu vojske, ali je i “običnim” gostima na raspolaganju više luksuznih objekata.

BAČKA PALANKA

U okolini ovog grada nalazi se jezero Tikvara, koje ima status zaštićenog parka prirode, ali i nekoliko dobrih čardi. Pre svega, nizvodno od Palanke nalazi se čarda Kaloš, koja je ušla i u Ginisovu knjigu rekorda: u kotlić koji je i zvanično najveći na svetu, može da stane čak četiri tone čorbe.

PETROVARADIN

Na uzvišenju iznad Dunava u Novom Sadu nalazi se Petrovaradinska tvrđava, jedno od najpoznatijih dunavskih utvrđenja, a zahvaljujući festivalu Exit, koji se održava među njegovim zidinama, i jedno od najpopularnijih turističkih mesta u Srbiji. Petrovaradinsku tvrđavu podigli su Austrijanci u XVIII veku kao odbranu protiv turskih napada s juga. Izgradnja je često prekidana i dugo je trajala – započeta je 1692, a završena 1780. Kada je konačno izgrađena, tvrđava je bila jedna od najjačih i najvećih u Evropi: imala je 400 topova, 12.000 puškarnica i 16 km podzemnih hodnika i galerija, u koje je moglo da se smesti 30.000 ljudi.

(Opširnije videti u drugom nastavku ovog feljtona.)

Srednje Podunavlje

SREMSKI KARLOVCI

Nizvodno od Petrovaradina, na desnoj obali Dunava, nalaze se Sremski Karlovci, gradić prepun istorijskih spomenika, tragova bogate kulture Srba u tadašnjoj Habzburškoj monarhiji i sedište jedne od najpoznatijih gimnazija u Srbiji.

Procvat Karlovaca počinje potpisivanjem Karlovačkog mira 1699. između Austrije i njenih saveznika s jedne, i Turaka s druge strane. Ovim sporazumom, kojim je završen Veliki bečki rat (započet 1683), Turska je izgubila teritorije severno od Save, osim ju-

goistočnog Srema. Istorija Karlovaca od tada je vezana za Habzburšku monarhiju, a grad postaje centar javnog, političkog, kulturnog i prosvetnog života Srba nastanjenih severno od Save i Dunava. Četrnaest godina posle potpisivanja mira, 1713, Karlovci postaju sedište Mitropolije, a dvadesetih godina XVIII veka tu se osnivaju i prve srpske škole. Krajem veka, 1791. osnovana je prva srpska gimnazija, 1794. bogoslovija (druga po redu u čitavom pravoslavnom svetu, posle kijevske), a u vreme revolucije 1848/49. upravo su Karlovci postali centar delovanja ujedinjenih južnih Slovena. Naime, mitropolit Josif Rajačić sazvaio je Sabor na kojem je proglašeno Autonomno vojvodstvo Srba i ujedinjenje teritorija nastanjenih Srbima u Austro-Ugarskoj: Srema, Bačke, Baranje i Banata. Mitropolija je tada dobila rang patrijaršije. U međuvremenu, u Karlovcima je radila štamparija i izlazila su dva značajna lista: "Srpski sion" i "Brankovo kolo".

FRUŠKA GORA

Jedina vojvođanska planina proglašena je za nacionalni park 1960. godine i tako postala prvi nacionalni park u Srbiji. Za one koji krenu Dunavom od Novog Sada ka Beogradu nje ne padine koje se pružaju na desnoj obali reke predstavljaju vizuelnu prekretnicu putovanja – lagano napuštanje vojvođanske ravnice i početak brdovitijih pejzaža.

Najviši vrh Fruške gore je Crveni čot (539 metara nadmorske visine), a planina je prekrivena livadama, pašnjacima, žitnim poljima, voćnjacima i vinogradima – fruškogorsko vino jedno je od najčuvanijih u Srbiji. Delovi viši od 300 metara karakteristični su po gustim listopadnim šumama, pre svega lipovim. Na Fruškoj gori uspeva više od 700 vrsta lekovitog bilja, a tu žive i brojne životinjske vrste: jelen, muflon, lasica, divlja svinja, kuna, divlja mačka, šakal, zec...

Ova planina poznata je pre svega po šesnaest pravoslavnih manastira koji su podignuti kao zadužbine srpskih vladarskih porodica: Beočin, Bešenovo, Divša, Grgeteg, Novo Hopovo, Mala Remeta, Kuvezdin, Krušedol, Jazak, Staro Hopovo, Velika Remeta, Đipša, Petkovića, Rakovac, Šišatovac i Vrdnik. (Opširnije videti u trećem nastavku ovog feljtona.)

KOVILJSKI RIT

Uz levu obalu Dunava, kod sela Kovilj, nalazi se Koviljski rit ili Arkanj, lavirint rečica, jezera, šumaraka, ostrva i bara. Rit je nastao izlivanjem Dunava iz korita, a uz Rezervat "Gornje Podunavlje" smatra se jednim od najvećih ostataka nekadašnjih dunavskih ritova – naime, u poslednjih sto godina, zbog pravljenja nasipa protiv poplava i isušivanja u poljoprivredne svrhe, nestala su skoro sva ovakva plavna područja oko reke.

Rit je dobio status zaštićenog rezervata prirode, a od 1989. na spisku je međunarodno značajnih staništa ptica. Od ukupno 172 vrste ptica koje borave u ritu, čak 103 vrste smatraju se prirodnim retkostima – pre svega, crna roda i orao belorepan, ali i crna ljunja, orao osičar, zelena žuna i žuti voljčić.

STARI SLANKAMEN

Iznad ovog sela na desnoj obali Dunava i dalje postoje ostaci utvrđenja s koga se vidi suprotna, banatska strana reke i ušće reke Tise. Kao utvrđeni grad, Stari Slankamen pominje se još 1072. godine. Tokom srednjeg veka pripadao je prvo despotu Stefanu Lazareviću i potom despotu Đurađu Brankoviću. U ovom mestu postoji izvor lekovite mineralne vode, pa je tu izgrađena i banja.

Nasuprot Slankamenu, na levoj strani Dunava, u reku se uliva Tisa.

GARDOŠ

Pored Čukovca i Kalvarije, Gardoš je brežuljak na kojem je izgrađeno istorijsko središte Zemuna. Smešten je na desnoj obali Dunava, nasuprot

Pančevačkom ritu s druge strane reke.

Gardoš je jedan od retkih delova Zemuna koji je zadržao nekadašnji izgled – uske ulice, uglavnom kaldrmisane, manje kuće s baštama, što ga čini omiljenim šetalištem Zemunaca i Beograđana. Glavna atrakcija Gardoša je kula Sibinjanin Janka, sagrađena 1896. u sklopu proslave hiljadugodišnjice dolaska Mađara u Panonsku niziju. Kula je predstavljala deo sistema "milenijumskih kula" koje su podignute u Budimpešti i u još četiri grada na krajnjim granicama svoje tadašnje države. Kula je podignuta na najistaknutijem delu Gardoša, u ruševinama srednjovekovne tvrđave od kojih i danas postoje ugaone kule i delovi odbrambenog zida.

Današnji naziv dobila je po Janku Sibinjaninu – što je srpska verzija imena Janoša Hunjadija (poznatog mađarskog vojvode, župana, kapetana i velikog borca protiv Turaka), koji je umro na tom mestu, ali u starom utvrđenju, četiri i po veka pre podizanja kule.

BEGRADSKA TVRĐAVA

Mnogo puta rušena i ponovo izgrađivana, beogradska tvrđava najbolje ilustruje burnu istoriju glavnog grada Srbije – po podacima Enciklopedije Britanike, Beograd je grad koji je u istoriji najviše puta rušen i obnavljan, za njega se vodilo 115 bitaka, a Turci su ga nazivali “Vrata ratova”. Tvrđava u Beogradu podignuta je na litici na ušću Save u Dunav – na istom mestu, nekada je postojalo keltsko naselje, ali i rimsko vojno utvrđenje Singidunum. Zbog belog kamena od kojeg je ovo utvrđenje bilo izgrađeno, Sloveni su po svom dolasku grad nazvali Beogradom.

J.P. BEGRADSKA TVRĐAVA

Prostor oko tvrđave naziva se Kalemegdan – od turskih reči “kale” (grad) i “megdan” (polje), ali su ga Turci nazivali i Fićirbajir, odnosno “brdo za razmišljanje”. Kalemegdan je danas najlepší beogradski park, u kojem se nalazi veliki broj znamenitosti, spomenik Pobednik, koji je i simbol grada, Vojni muzej, opservatorija, Umetnički paviljon “Cvijeta Zuzorić”, zoološki vrt... (Opširnije videti u drugom nastavku ovog feljtona.)

NAUČKI TURIZAM

Skoro trećina stranih turista koji posete Beograd dođe Dunavom, a broj turista koji plove Dunavom se svake godine uvećava za petinu. Prošle godine je, na oko 400 brodova, Dunavom u Srbiju doplovilo 50.000 turista. Najbrojniji su turisti iz Nemačke, SAD, Francuske, Skandinavije. Novi Sad i Beograd su, zbog specijalnog režima pristajanja stranih putničkih brodova, jedina odredišta u Srbiji. Oko 90 odsto turista dolazi na organizovanim krstarenjima, velikim putničkim brodovima, kruzerima. Broj individualnih plovila je mali, problem za individualce je nedostatak kvalitetnih marina i privežišta, nabavka goriva, servisi, nedostatak informacionih centara za navigaciju za one koji individualno plove.

REGATE

Internacionalna Dunavska regata je najveća i najduža (2080 kilometara) regata na svetu. Kreće iz nemačkog grada Ingolštata, završava se u bugarskom gradu Silistri, i traje više od dva meseca. Dozvoljeno je učesće kanuima, kajacima i čamcima bez motora. Učesnici kampuju u određenim etapnim mestima, a najduža etapa (31 kilometar) nalazi se u Srbiji, od Smedereva do Velikog Gradišta. U regati učestvuju turisti iz velikog broja zemalja, a u veslanju se dnevno provodi od osam do deset sati. Pored Dunavske regate, poslednjeg vikenda u julu, na delu Dunava od Tekije do Kusjaka, pored Kladova održava se Đerdapska regata. Traje tri dana, a učestvuju plovila bez motora.

MANIFESTACIJE U PODUNAVLJU

Februar – Kobasicijada u Bačkoj Palanci, Lovački bal u Bačkom Monoštoru.

Maj – Sirijada u Titelu, festival kulena u Bačkom Petrovcu.

Jun – etno-festival i fijakerijada u Odžacima, karneval cveća u Beloj Crkvi, manifestacija Blago Dunava u Golupcu, koja ima za cilj da promovise ruralni turizam, proizvode rečnog i nautičkog turizma, kućne radinosti i starih zanata.

Jul – Exit u Novom Sadu, Svadba nekad i sad u Kulpinu, Apatinske ribarske večeri, Kovinska rakijada.

Avgust – Bački kotlić u Baču, Zlatna bučka Đerdapa (Tekijska bučka) u Tekiji, turistička i ribolovna manifestacija.

Septembar – Karlovačka berba grožđa u Sremskim Karlovcima.

Dunavom na dva točka

Za razliku od naših krajeva, gde se bicikl uglavnom koristi za rekreaciju ili kao nužno prevozno sredstvo, u zemljama Zapadne Evrope je veliki broj onih koji provode odmor putujući na dva točka. Dunavska biciklistička ruta, čiji jedan deo prolazi i kroz Srbiju, jedan je od najpopularnijih biciklističkih pravaca u Evropi.

Cikloturistima su neophodni siguran i miran put, dobra mapa i dobar sistem označavanja. Putnici na dva točka koji prate tok Dunava kroz Srbiju koriste komplet karata pod nazivom *Dunavska biciklistička ruta*, sastavljen od osam odvojenih delova, koji detaljno prikazuju dunavski region od Budimpešte do Crnog mora. Na tim kartama su označena sva značajna mesta koja bi mogla biti od koristi onima koji će putovati biciklom – sve bitne raskrsnice, servisi za bicikle, mesta za prenočište, restorani, mesta sa lepim pogledom. Karte sadrže glavne

rute koje vode najlepšim i najmirnijim putevima uz obalu (bez obzira na to da li su asfaltirani ili ne), alternativne rute (detur), uvek po asfaltnim putevima, i preporučene lokalne vožnje koje cikloturistu raspoloženo za otkrivanje novog vode kroz lepe pejzaže ili na zanimljiva mesta izvan same rute.

Karte za deo Dunavske rute kroz Hrvatsku, Srbiju, Bugarsku i Rumuniju rezultat su međunarodnog projekta sprovedenog od strane Nemačke organizacije za tehničku saradnju (GTZ).

Dunavsku rutu kroz Srbiju istražili su i trasirali Nebojša Matijašević iz beogradske centrale GTZ-a, glavni menadžer projekta za Srbiju, i Jovan Eraković Jone iz udruženja Ciklonaut, strasni cikloturista, koji je na biciklu stigao u sve uglove naše zemlje, ali i do Anadolije, Himalaja, Mongolije. Karte su urađene za rekordna tri meseca u beogradskom uredu nemačke kartografske kuće “Huber”, a rezultat su u Nemačkoj ocenili kao izvanredan. Detaljan veb vodič se može videti na veb adresama [www. Danube-info.org](http://www.Danube-info.org) i www.ciklonaut.com.

Donje Podunavlje

VINČA

Kultura ljudi koji su živeli pet milenijuma pre nove ere na teritoriji današnje Srbije, Rumunije, Makedonije i Bosne i Hercegovine naziva se "vinčanskom" po lokalitetu smeštenom 14 kilometara nizvodno od Beograda, u priobalnom pojasu Dunava. Nešto severnije od Vinče, nalazi se i arheološki lokalitet Starčevo. Na lokalitetu Vinča pronađeni su tragovi devet naselja podignutih na rečnim terasama ili na strmim stenama. (Opširnije videti u prvom nastavku ovog feljtona.)

SMEDEREVSKA TVRĐAVA

Nakon smrti despota Stefana Lazarevića i pada Beograda u mađarske ruke, despot Đurađ Branković odlučio je da u Smederevu, na ušću reke Jezave u Dunav, smesti novu srpsku prestonicu i svoj dvor. Smederevsku tvrđavu počeo je da gradi 1427, kao odbranu od Turaka koji su posle Kosovske bitke nadirali u Srbiju. U prvoj fazi podignut je Mali grad trougaone osnove i sa šest velikih kula, a oko njega Veliki grad sa devetnaest kula i kamenim zidovima dugačkim pola kilometra i debelim više od četiri metra. Dvor despota Đurđa bio je smešten u Malom gradu, dok su zidine Velikog bile namenjene vojsci i stanovništvu. Tvrđava je bila s tri strane okružena vodom, teško osvojiva, pa je Smederevo bilo poslednji srpski grad koji su Turci osvojili – 1459. godine. Tri veka kasnije, 1805. godine, predali su ključeve grada Karađorđu, a drvo pod kojim se dogodila ta primopredaja i dalje postoji. Za razliku od njega, Smederevska tvrđava je velikim delom uništena: stradala je tokom Drugog svetskog rata, kada je eksplodiralo nemačko skladište municije smešteno unutar zidina. (Opširnije videti u drugom nastavku ovog feljtona.)

DELIBLATSKA PEŠČARA

Živopisnim rukavcem nizvodno od Smedereva, levom obalom, stiže se do grada Kovina. Predeo od Kovina do ušća reke Nere, takođe na levoj obali Dunava, zona je Deliblatske peščare.

Smeštena na krajnjem jugoistoku Vojvodine, ova peščara prostire se na više od 34.000 hektara, a ima status prirodnog rezervata s prvom kategorijom zaštite.

Peščane dine prostiru se u pravcu jugoistok-severozapad (pravac kojim duvaju dominirajući vetrovi) i na Dunavu kod Dubovca dostižu visinu od 63 metra. Biljke i životinje koje ovde postoje, svrstavaju peščaru u rezervat pustinjsko-stepsko-šumskog tipa, s tim što pošumljavanje traje više od 185 godina, kako bi se vezao i smirio pesak i trajno zaštitio širi prostor ovog dela Vojvodine.

RAM

Ram, smešten na desnoj obali Dunava, prvi put se pominje 1128. i to kao mesto u čijoj se blizini odigrala bitka između Vizantije i Ugarske. Mesto je zaista bilo strateški važno, zato što se nalazi na ušću reka Peka (s juga), Nere i Karaša (sa severa) u Dunav. Baš kao u to doba, i danas na ovom mestu postoji skela koja omogućava prelaz preko reke.

Utvrđenje Ram podigao je sultan Bajazit II krajem XV veka kako bi kontrolisao i čuvao ovaj prelaz. Tvrđava je odavno napuštena, ali je u potpunosti očuvana. (Opširnije videti u drugom nastavku ovog feljtona.)

SREBRNO JEZERO

Smešteno na dva kilometra od Velikog Gradišta, Srebrno jezero zapravo je rečni rukavac Dunava zatvoren dvema branama. Jezero je dugačko 14 km, a prosečne je širine 300 metara. Bogato je ribom, mada se čistom reklamom smatra priča po kojoj je upravo iz Srebrnog jezera izvučen najveći šaran na svetu težak 44 kg. Na Srebrnom jezeru napravljeni su pešćane plaže, hotel i kamp.

GOLUBAČKA TVRĐAVA

Nekoliko kilometara nizvodno od Golupca, na ulazu u Đerdapsku klisuru, nalazi se Golubačka tvrđava koja se prvi put pominje u XIV veku. Podignuta je na nepristupačnoj steni iznad reke, a čini je devet kamenih kula visine do 25 metara, povezanih kamenim zidovima. Tvrđavu je nekada okruživao rov ispunjen vodom, pa se ulazilo preko drvenog mosta. Temelji grada-utvrđenja potopljeni su kada je izgrađena brana na Đerdapu i kada se podigao nivo Dunava. (Opširnije videti u drugom nastavku ovog feljtona.)

ĐERDAP

Uz desnu obalu Dunava, na 64.000 hektara pruža se Nacionalni park "Đerdap" koji, osim Đerdapske klisure i Golubačke tvrđave, obuhvata i planinske predele bogate retkim biljnim vrstama (od kojih mnoge izuzetno retke), brojnim vrstama divljači (orlovi, sokolovi, medvedi, vukovi, šakali, divokoze...), brojne kulturno-istorijske spomenike i 11 vidikovaca visine preko 500 metara.

Đerdap se smatra jednim od najlepših delova na čitavom toku Dunava: osim živopisne klisure, tu su pusti zalivi, šume, stene, rečice, potoci, koji i samom Dunavu daju specifičnu boju.

Dužina dunavskog toka kroz ovaj park iznosi 100 km – od Golupca do Karataša kod Kladova, s tim što je pod zaštitom i uzani šumoviti priobalni pojas širine od dva do osam kilometara: ovaj “priobalni pojas” uglavnom čine klisure od 50 do 800 metara nadmorske visine. U sklopu parka postoje tri kanjono-klisurske doline: Golubačka (duga 14,4 km i na najužim delovima široka 230 metara), Gospođin vir (dužine 15 km i najmanje širine 220 metara) i Kanjon Velikog i Malog kazana (dug 19 km, najmanje širok 150 metara). Veliki i Mali kazan su

najuži, najviši i, samim tim, najatraktivniji delovi Đerdapske klisure. Na nekim mestima stene se dižu na 300 metara iznad Dunava, a sve to na širini od 150 do 200 metara. Ovo područje proglašeno je za nacionalni park 1974. godine.

LEPENSKI VIR

Jedno od najznačajnijih arheoloških nalazišta kamenog doba smešteno je u Đerdapskoj klisuri, ali ne na mestu na kojem se prvobitno nalazilo – zbog gradnje hidrocentrale i podizanja nivoa Dunava, čitavo naselje podignuto je za približno 30 metara. Naselje iz perioda od 6500. do 5500. godine pre nove ere otkriveno je između 1965. i 1970. Utvrđeno je da su u razvoju naselja postojale četiri faze tokom kojih su ljudi Lepenskog vira menjali način gradnje i svoje glavne delatnosti. Ribolike figurine iz Lepenskog vira, pravljene od oblutaka kamena, verovatno su predstavljale božanstva povezana s rekam, ali je osim tog rečnog postojao i kult Majke zemlje. Naselje u lepenskom viru predstavlja prvi primer urbanističkih rešenja u Evropi: u svim fazama razvoja postoji centralna građevina ispred koje

je prazan prostor okrenut Dunavu, koji je imao ulogu glavnog trga. Svi ostali objekti bili su pravilno postavljeni oko trga, formirajući tako “ulice” širine oko jednog metra koje vode prema trgu. (Opširnije videti u prvom nastavku ovog feljtona.)

TRAJANOVA TABLA

U strmim liticama Đerdapske klisure rimski imperator Trajan je početkom drugog veka usekao put i prokopao kanal kojim je plovidba kroz Đerdap učinjena bezbednom. Svoj graditeljski poduhvat obeležio je tablom koja je 103. godine postavljena iznad puta. Naspram Trajanove table, na rumunskoj strani Dunava, u kamenu liticu uklesan je lik kralja Decebala, poslednjeg kralja Dačana, poraženog 106. godine od Trajanovih legija. Ovaj portret ne potiče iz antičkih vremena, već iz 2004. i predstavlja najveću skulpturu uklesanu u steni u Evropi: Decebalovo oko dugo je 4,3 metra, nos mu je dugačak sedam, a širok četiri metra. (Opširnije videti u trećem nastavku ovog feljtona.)

ĐERDAP 1 I ĐERDAP 2

Hidroelektrana Đerdap 1 izgrađena je 1970. godine, deset kilometara uzvodno od Kladova. U pitanju je bio zajednički projekat tadašnje Jugoslavije i Rumunije, a elektranu su otvorili Josip Broz Tito i Nikolae Čaušesku.

Đerdap 2 sagrađen je četrnaest godina kasnije, 80 km nizvodno od Đerdapa I. Ukupno deset agregata puštano je u pogon sukcesivno, od 1985. do 2003.

DIANA

Nizvodno od brane hidroelektrane Đerdap I i dalje postoje ostaci rimsko-vizantijskog vojnog logora Diana. Ovaj logor služio je za odbranu kanala koji je eventualnim osvajačima mogao da omogući slobodnu plovidbu Dunavom. Sastojao se od tvrđave, civilnog naselja i groblja, a podigao ga je car Trajan. Logor su delimično spalili Goti 378, a potpuno su ga uništili Huni 443. Početkom VI veka obnovio ga je car Justinijan, a poslednje razaranje bilo je avarsko i slovensko 596. godine.

Na mestu Diane pronađeni su zidovi od raznobojne opeke i kamena, kao i brojni predmeti.

VRATA MIRA

Nedaleko od centra Kladova, na Dunavu je smeštena i druga turska tvrđava – Fetislam (u prevodu, “Vrata mira”. Tvrđava je izgrađena 1524. na temeljima antičkog grada Zanesa. Na uglovima se nalazi dvanaest kula kružnog preseka koje su služile kao topovske pozicije. I ova tvrđava je dobro očuvana, s tim što su delovi nekoliko kula na rečnoj strani potopljeni zbog izgradnje hidroelektrane i dizanja nivoa Dunava.

KRAJ PUTA

Prahovo je poslednji gradić na “dunavskoj teritoriji” Srbije, ali je prava poslednja stanica na putu ipak selo Radujevac, poznato po lepoj šljunkovitoj plaži i restoranu na obali.

Reka Timok uliva se u Dunav na tromeđi Srbije, Rumunije i Bugarske.

MOMIR TURUDIĆ
TAMARA SKROZZA

Kraj